

Dino Černivec

SAMOCENA USPOSOBLJENOSTI ŠTUDENTK IN ŠTUDENTOV FAKULTETE ZA SOCIALNO DELO

Prihodnost študentk in študentov Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani je v današnjem času negotova. Največja težava je Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF), saj prepoveduje zaposlovanje v javnem sektorju, socialne delavke in delavci pa se v večini zaposlujejo prav v njem. Problem je tudi pripravništvo na področju socialnega varstva, za katerega razpisa ni bilo že od aprila 2013. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti namerava pripravništvo skrajšati ali ga celo ukiniti, zato je še posebej pomembno, da študentje že med študijem pridobimo čim več kompetenc za delo v socialnem varstvu. Cilj raziskave, ki sem jo za namene diplomskega dela opravil v sklopu 60-letnice izobraževanja za socialno delo v Sloveniji, je ugotoviti, kakšno je zadovoljstvo študentk in študentov s pridobljenim znanjem med študijem na Fakulteti za socialno delo, kako usposobljeni se počutijo za delo v socialnem varstvu, kakšne so njihove obšolske dejavnosti, kaj bodo storili po študiju, če vedo, da je zaposlitev težko dosegljiva ter kakšne izkušnje za delo so pridobili oziroma razvili na študijski praksi.

Ključne besede: študij, izobraževanje, kompetence, bolonjski proces.

Dino Černivec je univerzitetni diplomirani socialni delavec in študent podiplomskega programa socialno delo z družino. Aktiven je na področju urejanja pripravništva v socialnem varstvu, bil je eden izmed organizatorjev mednarodnega kongresa študentov socialnega dela. Kontakt: dino.cernivec@gmail.com.

STUDENTS' SELF-EVALUATION OF THEIR QUALIFICATIONS AT THE FACULTY OF SOCIAL WORK

Nowadays the future of students at the Faculty of Social Work, University of Ljubljana, is uncertain. The main problem is the Act on Balancing Public Finances, which prohibits the employment in the public sector, where social workers are usually employed. Another problem is the internship in the field of social care, the last tender for which, was in April 2013. The Ministry of Labour, Family, Social Affairs and Equal Opportunities now intends to shorten or even cancel internships so it is particularly important that students gain more work experience and competences during their study. As part of my graduation thesis, I did a survey within the 60th anniversary of education for social work in Slovenia. The aims of the research are to determine how satisfied students are with the acquired knowledge during their study at the Faculty of Social Work, how qualified they feel for work in the field of social care, what their extracurricular activities are, what they intend to do after graduating, considering they know that it is difficult to get employed, and which work experience they gained during their study practice.

Keywords: studies, education, competences, Bologna process.

Dino Černivec graduated at the Faculty of Social Work, University of Ljubljana. He is currently a student of the master study programme Social Work with Families at the same faculty. He is active in the regulation of internship in social care. He was one of the organizers of an international congress of social work students. Contact: dino.cernivec@gmail.com.

Uvod

Temeljni nalogi Fakultete za socialno delo sta izobraževanje in raziskovanje. Izobražuje in usposablja študentke in študente za izvajanje strokovnih nalog in storitev na področju socialnega varstva in drugih področjih, kjer so potrebna ali koristna znanja in spretnosti socialnega dela (Fakulteta za socialno delo 2014: 4).

Svetlik in drugi (Svetlik *et al.* 2012: 59) menijo, da so študenti eni najpomembnejših deležnikov univerze, saj s svojim študijem in drugimi aktivnostmi ter s kritičnim odnosom do nje univerzo sooblikujejo. Njihove poglede na programe, delo in študij je zato treba obravnavati resno ter zaupati njihovim ocenam, predvsem v višjih letnikih študija, ko se v študijskem procesu oblikujejo v zrele osebnosti.

Dva izmed namenov bolonjske reforme sta tudi večja vključenost in upoštevanje študentov. Študentje tako več sodelujejo pri oblikovanju programov (predlogi v anketah), vključujejo se v Študentski svet, študentje sodelujejo v senatih fakultet in podobno.

Tu lahko opazimo tudi povezavo s socialnim delom, in sicer podobnost med odnosom socialni delavec – uporabnik in profesorji – študentje. V socialnodelovnem odnosu je uporabnik

ekspert na podlagi osebnih izkušenj, socialni delavec pa spoštljiv in odgovoren zaveznik (Čačinovič Vogrinčič 2008: 34).

Pravzaprav so tudi študentje uporabniki univerze (in fakultete). Odnos med univerzo in študenti (in tudi med posamezno fakulteto in njenimi študenti) se po bolonjski reformi z vse večjim vključevanjem in upoštevanjem študentov približuje odnosu med socialnimi delavci in uporabniki, čeprav je pot do tega še dolga.

Kakovost študijskih programov pomembno vpliva na rezultat študijskega procesa oziroma »končni izdelek« – zaposljlivega diplomanta z doseženimi kompetencami in znanji, potrebnimi za uspešen vstop na trg dela. Zato je potrebna razvojno usmerjena strategija visokošolskega prostora, podprta z ustreznimi in merljivimi kazalci, na podlagi katerih bo lahko vsak deležnik uresničeval zastavljene cilje in spremljal svoj napredek. (Jesih 2013: 40.)

Pojem kompetenc, kot se v zadnjem času uveljavlja v izobraževanju in oblikovanju politik, pomeni sposobnost uporabe znanja v praksi. znane so tri kategorije kompetenc, ki so pogosto med seboj povezane: teoretske, strokovno specifične in generične. Pridobljeno znanje med študijem v razmerju do kompetenc samo po sebi še ne pomeni dejanske zmožnosti za uporabo znanja (Kristol 2013: 19).

Ne moremo pa predpostavljati, da višja izobrazba pomeni tudi večjo kompetentnost, ker enopomenske zveze med kompetentnostjo in stopnjo dosežene izobrazbe ni, čeprav je tudi res, da je kompetentnost merilo uspešnosti v izobraževanju (Bezenšek 2007: 12).

Po podatkih Eurostata (2015) v Sloveniji povečanje revščine v času recesije od leta 2009 do leta 2013 znaša kar 3,2 %. Če to primerjamo s povprečjem Evropske unije, ki znaša 0,6 %, vidimo, da je v Sloveniji ta odstotek za več kot petkrat večji. Slovenija je v letih 2012 in 2013 na drugem mestu po povečevanju revščine v Evropski uniji, takoj za Litvo.

Primerjava mednarodnih podatkov o zaposlenosti kaže, da je področje socialnega varstva v Republiki Sloveniji kadrovsko podhranjeno, saj povprečna zaposlenost na področju socialnega varstva v deležu na 100.000 prebivalcev zelo zaostaja. V Sloveniji dosegamo le 42-odstotno zaposlenost povprečja EU, zato je dolgoročno mogoče pričakovati trend rasti zaposlovanja tudi v tem sektorju (Mikulec, Regvar 2014: 11).

Delo na področju socialnega varstva zahteva usposobljenost posameznika, etično držo in sposobnost za sodelovanje na več ravneh – tako z uporabnikom kot tudi z različnimi institucijami (*ibid.*).

Problem

Prihodnost študentk in študentov Fakultete za socialno delo je v današnjem času precej negotova. Največji problem so varčevalni ukrepi države, ki zelo omejujejo sredstva v socialnem varstvu. Tu je največji problem prepoved zaposlovanja v javnem sektorju po Zakonu za uravnoteženje javnih financ (2012), saj prav v njem največ diplomantk in diplomantov Fakultete za socialno delo najde zaposlitev.

Študentje s sedmo stopnjo izobrazbe imajo boljše zaposlitvene možnosti, zato se veliko študentov odloči za magistriraj. Po pridobitvi naziva magister/magistrica socialnega dela pa morajo opraviti obvezno enoletno pripravništvo (pripravništvo je sicer prav v tem času v postopku krajšanja oz. celo ukinitve, to bo še dodatno poslabšalo situacijo pripravnikov). Tu se pojavi problem, saj razpisa za pripravništvo ni že dobri dve leti, natančneje od aprila 2013, študentje in študentke pa so zato prisiljeni čakati, saj je volontersko pripravništvo v socialnem varstvu seveda prepovedano. Da se lahko zaposlijo, pa morajo po opravljenem pripravništvu opraviti še strokovni izpit, ki je seveda plačljiv in se razlikuje glede na stopnjo izobrazbe in vrsto zaposlitve.

Decembra 2014 sem bil s skupino študentov za ureditev pripravništva v socialnem varstvu udeleženec sestanka na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in tam je bila v razpravi omenjena tudi možnost, da bi se pripravništvo skrajšalo ali odpravilo. To je bilo pozneje omenjeno tudi na večini drugih sestankov na ministrstvu, ki sem se jih od takrat

udeležil. Vendar pa bi v tem primeru morali prihodnji diplomanti dovolj kompetenc za delo v praksi pridobiti že med študijem in prav zato me zanima, kakšne kompetence v resnici študentke in študentje socialnega dela na študiju pridobijo oz. kako usposobljeni se počutijo za opravljanje svojega prihodnjega poklica.

Cilj opravljene raziskave je torej [1.] ugotoviti, kakšno je zadovoljstvo študentk in študentov s pridobljenim znanjem na Fakulteti za socialno delo in kakšen je njihov občutek usposobljenosti za delo v socialnem varstvu v okviru svojega poklica. Zanima nas torej, katere kompetence študentke in študenti pridobijo med študijem; na katerem področju se počutijo bolj usposobljeni in na katerem slabše. [2.] Zanima nas osebna biografska perspektiva in strategija študentk in študentov, torej kaj bodo storili po študiju, če vedo, da je zaposlitev težko dosegljiva. [3.] Prav tako skušamo izvedeti, kakšne so njihove obštudijske dejavnosti ter [4.] kakšne izkušnje za delo so pridobili oziroma razvili na študijski praksi, torej učnih bazah (zanimajo nas kompetence, ki naj bi jih študentje pridobili na fakulteti in na praksi, kot so zapisane v programu na spletni strani Fakultete za socialno delo). Nazadnje želimo izvedeti [5.] njihovo povezanost s prvimi tremi vprašanji. Tako nas zanima npr., ali so študentje 1. letnika druge stopnje ob študiju aktivnejši kot študentje 3. ali 4. letnika prve stopnje in kako aktivni so študentje dodatnega leta, ali so študentje druge stopnje s pridobljenim znanjem zadovoljnejši kot študentje prve stopnje, študentje katerega modula ali programa se počutijo na katerem področju najbolj usposobljeni ipd.

Samoevalvacija študentov nam lahko da pomemben vpogled v stanje na področju izobraževanja, pripravništva in zaposlovanja novih diplomantov in magistrstov socialnega dela. Sicer pa sistem evalvacije ne more temeljiti zgolj na samoevalvaciji. Evalvacija je dejanje vrednotenja, se pravi, odločitev o vrednosti, pomembnosti ali utemeljenosti predmeta evalvacije. Ne glede na to, na katerem področju jo izvajamo, je evalvacija vedno povezana z določenimi vrednotami ali vrednostmi in jo vedno izvajamo kot pomoč ali dodatno orientacijo za odločanje (Rode *et al.* 2006: 3).

Metodologija

Vrsta raziskave

Izvedena raziskava je glede na vrsto zbranih podatkov kvantitativna, ker sem dobljene podatke številčno preštel in kvantitativno analiziral (Mesec 2009). Glede na stopnjo v procesu spoznavanja je raziskava deskriptivna oziroma opisna, saj bom pojav količinsko opredelil in ugotavljal obstoj in jakost zveze med pojavi. Ker sem zbral novo gradivo s spraševanjem, je raziskava glede na odnos do neposrednega izkustvenega gradiva empirična oziroma izkustvena. Glede na odnos do praktičnega delovanja oziroma glede na uporabnost pa je raziskava uporabna – aplikativna, saj bo na njenih temeljih mogoče nadaljnje raziskovanje.

Merski instrument

Za merski instrument sem uporabil dva strukturirana anketna vprašalnika, ki vključujeta 14 oziroma 19 vprašanj z 71 oziroma 132 podvprašanji. V večini so bili možni odgovori zaprtega tipa (obkrožiti, označiti ali zapisati oceno od 1 do 5), nekaj pa je bilo tudi odprtih vprašanj in tam so anketiranci lahko sami zapisali odgovor.

Populacija

Populacija so študentke in študentje 3., 4. in dodatnega leta prve stopnje ter 1. letnika in dodatnega leta druge stopnje v študijskem letu 2014/2015 na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani. Vzorca nisem imel, saj sem imel namen zajeti celotno populacijo, ker sem obiskal vsak letnik posebej in vprašalnik s pomočjo predstavnikov letnikov in drugih kolegov tudi poslal vsem letnikom na elektronske naslove in Facebook skupine vsakega letnika posebej.

Anketo je izpolnilo 39 % (161) vseh potencialnih anketirank/anketirancev prve in 34 % (52) vseh potencialnih anketirank/anketirancev druge stopnje.

Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo s pomočjo dveh strukturiranih anketnih vprašalnikov. Anketa je bila anonimna. Izpolnjevanje ni bilo vodeno in je v večjem delu potekalo skupinsko, saj je večji del anketiranja (122 vprašalnikov za prvo stopnjo in 37 za drugo stopnjo) potekal tako, da sem po posvetovanju z nekaterimi študenti izbral najbolj obiskana predavanja in se dogovoril z nekaj profesorji, da so mi omogočili izvedbo ankete v času njihovih predavanj. Drug, manjši del anketiranja (39 vprašalnikov za prvo stopnjo in 15 za drugo) pa je potekal prek spleta. Na spletni strani <https://www.lka.si/> sem ustvaril popolnoma enak vprašalnik in povezavo do njega s pomočjo spletnih naslovov, ki sem jih pridobil med študijem in s pomočjo nekaterih kolegov na fakulteti ter predstavnikov letnikov, ki imajo dostop do elektronskih naslovov vseh sošolk in sošolcev, poslal do vse izbrane populacije.

Obdelava in analiza podatkov

Podatke sem ustrezno oštevilčil in jih večji del ročno vnesel v program IBM SPSS Statistics 22. Tam sem si pripravil za vsako vprašanje svojo variablo. Tisti del podatkov, ki sem jih pridobil s pomočjo spletnega vprašalnika, sem izvozil v program. Potem sem s pomočjo programa SPSS analiziral dobljene podatke, preveril hipoteze in naredil primerjavo med različnimi spremenljivkami in pridobljenimi podatki ter jih pozneje izvozil v program Microsoft Excel 2013 in tam ustvaril grafikone.

Vse skupne ocene sem izračunal tako, da sem s pomočjo programa SPSS med seboj seštel variable in jim glede na število variabel določil vrednosti. Torej v primeru, ko imamo 8 variabel, se seštevek ocen (indeks) vsakega anketiranca giblje med 8 (če pri vsakem vprašanju vprašanec svojo usposobljenost označi z oceno 1) in 40 (če pri vsakem vprašanju vprašanec svojo usposobljenost označi z oceno 5). Potem sem določil, da so vrednosti od 8 do 13 enake oceni 1, vrednosti od 14 do 20 enake oceni 2, vrednosti od 21 do 27 enake oceni 3, vrednosti od 28 do 34 enake oceni 4 in vrednosti od 35 do 40 enake oceni 5. Pri drugih skupnih izračunih sem uporabil enak način, vendar sem indekse prilagodil številu vprašanj. Tako so bili pri drugih skupnih izračunih možni drugačni seštevki in torej drugačen razpon med vrednostmi, ki ponazarjajo določeno oceno. Opisnim spremenljivkam sem določil številčne vrednosti.

Izsledki raziskave

Glede na spol in status anketirancev je vprašalnik izpolnilo približno enak odstotek moških in žensk in enak odstotek vpisanih v različne letnike, kot je odstotek moških in žensk, vpisanih na našo fakulteto, in odstotek vpisanih po letnikih. Šestintrideset odstotkov študentov prve stopnje je že odločenih, da se bodo vpisali tudi na drugo stopnjo na FSD, 23 % pa je odločenih, da se bodo vpisali na drugo fakulteto. Najpomembnejši razlog za vpis na izbrani program druge stopnje je bil, da jih to področje zanima, kar četrтина vseh vpisanih pa je ta program izbrala, ker redno ni bil razpisan program, ki jih je zanimal – to je najverjetneje predvsem posledica pomanjkanja finančnih sredstev, da bi si program, ki jih zanima, lahko privoščili obiskovati izredno.

Na prvi stopnji je odstotek zadovoljnih in zelo zadovoljnih s teoretskim znanjem kar 62,7 %, zelo nezadovoljnih in nezadovoljnih pa le 8,7 %. Na drugi stopnji je 59,6 % zadovoljnih in zelo zadovoljnih ter 8,7 % nezadovoljnih oziroma zelo nezadovoljnih. S praktičnim znanjem je zadovoljnih oz. zelo zadovoljnih 59,7 % anketirancev na prvi stopnji študija, nezadovoljnih oz. zelo nezadovoljnih pa 10,5 %. Na drugi stopnji so ti podatki 53,9 % zadovoljnih oz. zelo

zadovoljnih (od tega, zanimivo, kar 21,2 % zelo zadovoljnih) in 15,4 % nezadovoljnih oz. zelo nezadovoljnih.

Glede na pridobljene kompetence na fakulteti na prvi stopnji so vprašani odgovarjali, da se počutijo najbolj usposobljene predvsem za soustvarjanje ustreznih rešitev in prepoznavanje različnih uporabniških in strokovnih sistemov v praksi. Najtežje pa jim je povezovati in raziskovati različne uporabniške in strokovne sisteme, čeprav večjih odstopanj med odgovori na vprašanja ni. Svojo usposobljenost na teh področjih skupaj najbolj ocenjujejo študentke in študenti 4. letnika.

Od študentov prve stopnje je 54,6 % s pridobljenimi kompetencami na učnih bazah zadovoljnih, 11,2 % pa nezadovoljnih. Na drugi stopnji pa je s pridobljenimi kompetencami na učnih bazah zadovoljnih 57,7 % vprašanih (od tega kar 17,3 % zelo zadovoljnih), kar 17,3 % pa je tudi nezadovoljnih in zelo nezadovoljnih. Od tistih, ki zdaj obiskujejo drugo stopnjo in so pred tem na FSD obiskovali prvo, je kar 63,4 % bilo na prvi stopnji zadovoljnih s prakso in le 7,6 % ni bilo zadovoljnih.

Glede na znanje iz prakse, se študentke in študenti prve stopnje počutijo najbolj usposobljene za poznavanje jezika socialnega dela; spretnosti varovanja virov; znanje in sposobnost vzpostavljanja prvega stika in delovnega odnosa na konkretnem področju socialnega dela in za spretnost prepoznavanja in obvladovanja lastnih občutkov (pri vseh teh je povprečna ocena celo 4). Najmanj usposobljeni pa se počutijo za izboljševanje institucionalnih praks na konkretnem področju socialnega dela, sposobnosti za uporabo sociologije v socialnem delu ter za poznavanje antropologije v socialnem delu in sposobnost za uporabo antropologije. Tudi študentje druge stopnje (enako kot študentje prve) so najboljši pri poznavanju jezika socialnega dela. Sledijo znanje in sposobnost za vzpostavljanje prvega stika in delovnega odnosa na konkretnem področju socialnega dela; zmožnost prevzemanja etične in profesionalne odgovornosti biti socialna delavka, delavec in spretnosti prepoznavanja in obvladovanja lastnih občutkov. Vse te kompetence anketiranci ocenjujejo s povprečno oceno vsaj 4. Njihovi najšibkejši področji pa sta predvsem poznavanje pedagogike in antropologije in sposobnost za uporabo obeh v socialnem delu. Povprečna ocena poznavanja obeh je manjša od 3. Na prvi stopnji se iz prakse najbolj usposobljeni počutijo študentje 4. letnika, na drugi stopnji pa so ocene precej izenačene. Največji odstotek tistih, ki svojo praktično usposobljenost ocenjujejo z oceno 5, je pri študentih 1. letnika druge stopnje (13,2 %) in pri študentih dodatnega leta prve stopnje (12,5 %).

Glede na področje v socialnem varstvu se študenti prve stopnje najbolj usposobljene počutijo za delo na področju varstva otrok (sem sodijo programi za mlade, vedenjske težave, nasilje nad otroki ter družina in starševstvo) in na področju vzgoje in izobraževanja (sem sodi socialno delo v šoli oziroma vrtcu). Najmanj pa se počutijo usposobljene za delo na področju zdravstva, torej socialnega dela v bolnišnicah in drugih zdravstvenih ustanovah; na področju duševnega zdravja (gre za področja zasvojenosti in omam, težav z duševnim zdravjem in odklonskega vedenja); na področju materialne ogroženosti (gre za nezaposlenost, socialno izključenost in strategije zmanjševanja socialne izključenosti ter revščino in brezdomstvo); in na področju socialnega vključevanja (gre za programe za neodvisno življenje oseb s posebnimi potrebami, vključevanje oseb po prestani zaporni kazni in vključevanje oseb po drugi obliki obravnave).

Najbolj se torej počutijo usposobljene za delo z mladimi, najverjetneje posledica tega, da največ anketirancev obiskuje prav ta modul. Najmanj pa se počutijo usposobljene za delo na področju zdravstva. To je mogoče pojasniti s tem, da študentje pri izpolnjevanju ankete niso dobro premislili, kako poteka socialno delo v zdravstvu – na primer v bolnišnici, saj so to preveč povezovali z vlogo zdravstvenega osebja v bolnišnici, in pa seveda tudi zato, ker na fakulteti pri nobenem predmetu posebej ne obravnavamo te snovi. Še najbližje temu je verjetno socialno delo s starimi ljudmi, čeprav so se v povprečju na tem področju najbolj ocenili študentje modula socialno delo v delovnem okolju (sicer tudi oni pod 3).

Slabšo usposobljenost ocenjujejo tudi za delo na področju duševnega zdravja. To bi bilo treba podrobneje raziskati, saj imamo na tem področju precej predmetov in modul, a tega

sicer obiskuje manj študentov v primerjavi z drugimi moduli, tako da je tudi to pomemben dejavnik pri odgovorih. Študentje modula duševno zdravje sicer svojo usposobljenost za delo na tem področju precej dobro ocenjujejo (povprečje 4,2), vendar vsi študentje drugih modulov to področje ocenjujejo s povprečnimi ocenami, nižjimi od 3.

Naslednji dve področji, kjer študentje slabše ocenjujejo svojo usposobljenost, sta materialna ogroženost in socialno vključevanje (najbolje svojo usposobljenost na obeh področjih ocenjujejo študentje modula socialna pravičnost in vključevanje, najslabše pa študentje modula socialno delo s starimi). Temu je prav tako na fakulteti pomembno nameniti več pozornosti, čeprav je oboje sicer delno zaobseženo v nekaterih predmetih.

Študentje druge stopnje se najbolj usposobljeni počutijo za delo na področju nediskriminacije (gre za pogled na uporabnika kot na subjekt in za standarde dobre prakse na področju nediskriminacije), na področju partnerskih odnosov (zakonska zveza, partnerstvo in druge oblike skupnosti) ter na področju varstva otrok (sem sodijo programi za mlade, vedenjske težave, nasilje nad otroki ter družina in starševstvo).

Najmanj pa se počutijo usposobljene na področju duševnega zdravja, gre torej za področja zasvojenosti in omam, težav z duševnim zdravjem in odklonskega vedenja; na področju socialnega vključevanja, kjer gre za programe za neodvisno življenje oseb s posebnimi potrebami, vključevanje oseb po prestani zaporni kazni in vključevanje oseb po drugi obliki obravnave; na področju zdravstva, torej socialnega dela v bolnišnicah in drugih zdravstvenih ustanovah, in pa na področju materialne ogroženosti, tu gre za nezaposlenost, socialno izključenost in strategije zmanjševanja socialne izključenosti ter revščino in brezdomstvo.

Glede na rezultate je pri nekaterih področjih dobro viden napredek pri študentih druge stopnje v primerjavi s študenti prve, vendar so pri nekaterih drugih področjih te ocene celo nižje. Ocene usposobljenosti za delo na področjih socialnega varstva so še vedno dokaj nižje od pričakovanih. Sicer pa se študentje počutijo zelo dobro usposobljene za opravljanje dela na tistih področjih socialnega varstva, za katere obiskujejo tudi določen program na drugi stopnji študija. Menim, da bi prav enoletno pripravništvo oziroma nekakšna druga oblika zaposlitve za določen čas pod mentorstvom lahko bila tisti dejavnik, ki bi zelo povečal občutek usposobljenosti za opravljanje dela na področjih socialnega varstva. Dobro bi bilo enako vprašanje postaviti tistim, ki so pred kratkim opravljali pripravništvo ali ga še opravljajo, in predvidevam, da bi bile njihove ocene precej višje.

Na drugi stopnji študija sem raziskal tudi, kako se študentje in študentke počutijo usposobljene glede na kompetence, ki naj bi jih pridobili pri vsakem od razpisanih programov druge stopnje na Fakulteti za socialno delo. Glede na kompetence programa socialno delo se študentje najbolj počutijo usposobljene za: kritično refleksijo in dosledno uporabo etike udeležnosti in krepitve moči; poznavanje in razumevanje temeljnih vrednot, načel in spretnosti sodobnega participacijskega socialnega dela; uporabo metod socialnega dela v praktičnem okolju in uporabo jezika sodobnega participacijskega socialnega dela. Najmanj pa se počutijo usposobljene za poznavanje in razumevanje osnovnih pedagoško-andragoških zakonitosti, zlasti z vidika svetovalnega dela; uporabo pravnih postopkov in sposobnost za sintezo družbenih, pravnih, psiholoških in antropoloških teorij v teorije, metode in postopke socialnega dela.

Pri kompetencah, pridobljenih v programu socialno delo s starimi ljudmi, se počutijo najboljše usposobljeni za poznavanje odnosa sodobne družbe do starih ljudi, poznavanje pojavov, povezanih s staranjem (demenca, umiranje, institucionalizacija), in poznavanje socialnih posledic staranja prebivalstva. Kot področje, na katerem so anketiranci najšibkejši, posebej ne izstopa nobeno področje. Še najmanj se počutijo usposobljene za raziskovanje v socialnem delu s starimi ljudmi, čeprav je tudi tu povprečna ocena večja od 3.

Glede na kompetence iz programa socialno delo z družino se najboljše usposobljeni počutijo pri spretnostih komuniciranja; prepoznavanju in razumevanju človekovih stisk in kriz, povezanih z družbenimi in osebnimi okoliščinami in pri sposobnosti za soustvarjanje zelenih razpletov z upoštevanjem perspektive uporabnika. Pri vseh teh je povprečna ocena 4 ali več. Tudi tu ni

področja, na katerem bi se počutili zelo slabo usposobljene, sicer pa se najmanj usposobljene počutijo za delovanje v mednarodnem in pluralnem strokovnem okolju.

Glede na kompetence, pridobljene v programu socialno delo na področju duševnega zdravja v skupnosti, se anketiranci najbolj ocenjujejo na področju prepoznavanja svojih predsodkov, tu je povprečna ocena celo večja od 4. Precej dobro pa se počutijo usposobljene tudi za občutljivost za uporabniško perspektivo. Najmanj pa za mednarodno znanstveno in praktično sodelovanje; sposobnost za kritično presojo sodobnih teorij in obstoječih praks duševnega zdravja v skupnosti; potrebne spretnosti za avtonomno strokovno skupnostno delo z ljudmi s težavami z duševnim zdravjem; sposobnost izpeljati praktični inovativni projekt in pa sposobnost za pisanje znanstvenega besedila. Pri vseh teh je povprečna ocena celo manjša od 3. Na tem področju se anketiranci na splošno počutijo najmanj usposobljene v primerjavi z drugimi področji. Sicer je res, da študentje iz tega programa v raziskavi niso bili vključeni, čeprav je bil namen raziskave, da so vključeni vsi, ampak je na tem programu bilo le 11 študentk in študentov vpisanih v dodatno leto in noben od njih ni odgovoril na vprašalnik. Ti podatki so kljub temu precej presenetljivi, saj menim, da smo se veliko tega naučili na fakulteti že na prvi stopnji študija. Menim, da bi povprečne ocene študentk in študentov pri vseh kompetencah morale biti višje od 3, saj se lahko vsi socialni delavci in socialne delavke, ne glede na program, ki ga med izobraževanjem obiskujejo, zaposlijo na vseh področjih socialnega dela. S tem bi se seveda zagotovile boljše storitve za uporabnike socialnovarstvenih storitev.

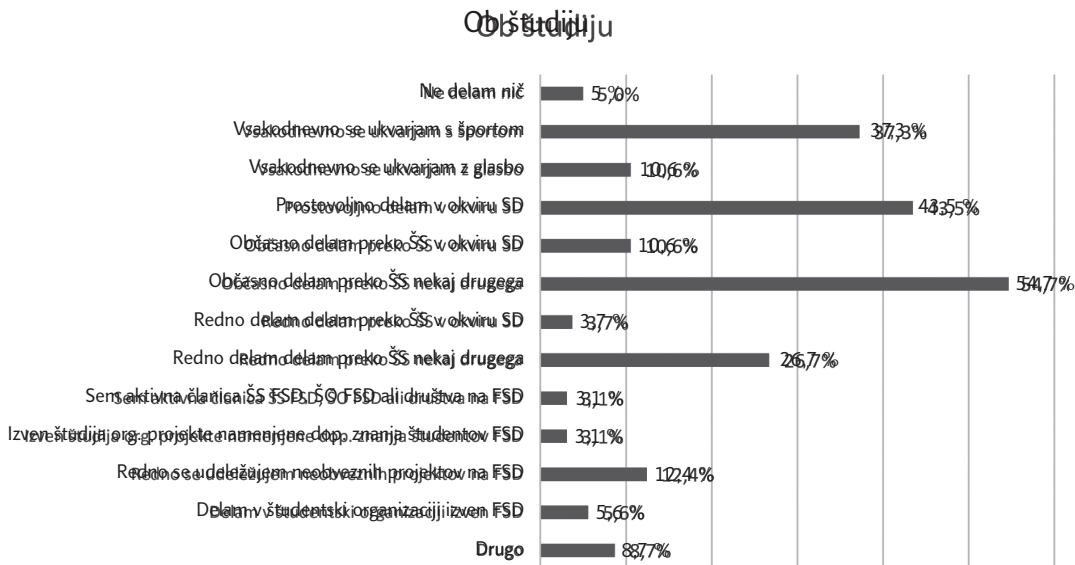
Glede na kompetence pri programu socialno vključevanje in pravičnost na področjih hendikepa, etničnosti in spola pa nobeno področje ne izstopa preveč. Tudi študentov tega programa raziskava ne zajema, saj na program ni bil vpisan nihče, kljub temu pa se vprašani na tem področju v primerjavi s področjem duševnega zdravja ocenjujejo z boljšimi ocenami. Anketiranci so si dali najboljše ocene pri sposobnosti za razumevanje (ne)strpnosti, predsodkov, konstrukcije drugega, tujosti, socialne distance, reproduciranja neenakih možnosti in nasilja in pri razumevanju in uporabi konceptov antidiskriminacije in medkulturnega socialnega dela. Najslabšo oceno pa so si dodelili pri znanju in metodah o socialnem vključevanju ter pluralizaciji programov in storitev v socialnem varstvu. Študentje dodatnega leta druge stopnje svojo usposobljenost za delo v praksi na vseh področjih ocenjujejo bolje od študentov 1. letnika druge stopnje.

Študentke in študentje, ki obiskujejo program socialno delo z družino, se čutijo najbolj usposobljene za socialno delo z družino (povprečje 4,14), najmanj pa so usposobljeni za socialno delo s starimi ljudmi (povprečje le 2,96).

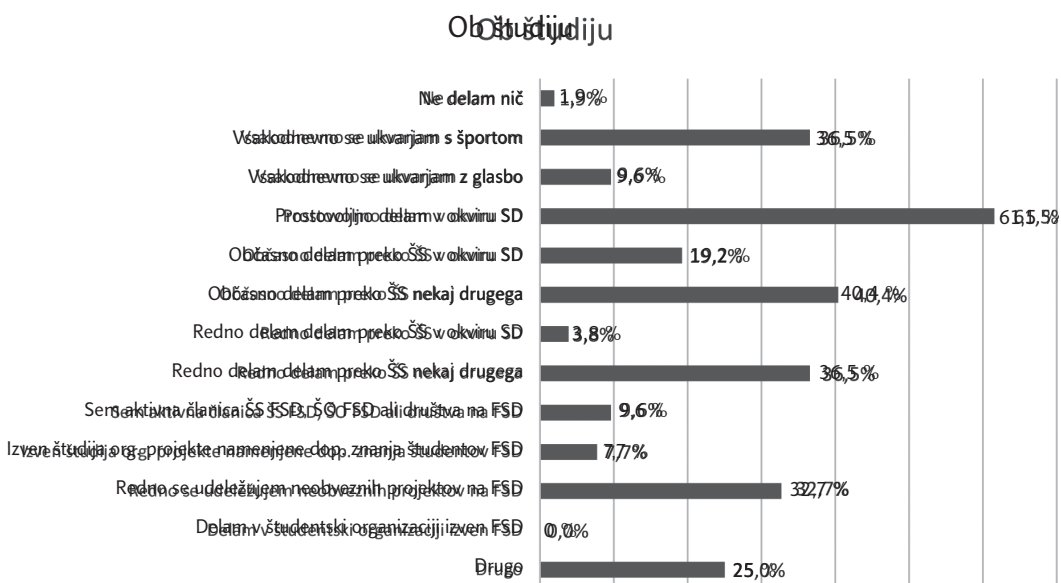
Študentke in študentje, ki obiskujejo program socialno delo s starimi ljudmi, pa se počutijo najbolj usposobljene za socialno delo s starimi ljudmi (povprečje kar 4,43), za druga področja pa precej izenačeno. Tisti, ki obiskujejo program socialno delo s starimi ljudmi, svojo usposobljenost na področju socialnega dela s starimi ljudmi ocenjujejo za kar oceno in pol bolje od tistih, ki obiskujejo program socialno delo z družino. Tisti, ki obiskujejo program socialno delo z družino, svojo usposobljenost na področju socialnega dela z družino ocenjujejo za dobro polovico ocene bolje od tistih, ki obiskujejo program socialno delo s starimi ljudmi. Za področje duševnega zdravja svojo usposobljenost ocenjujejo skoraj enako (za manj kot četrto oceno jo bolje ocenjujejo tisti na programu socialno delo s starimi), za področje vključevanja in pravičnosti na področjih hendikepa, etničnosti in spola pa svojo usposobljenost za dobro četrto oceno bolje ocenjujejo tisti, ki obiskujejo program socialno delo z družino.

Grafikon 1 prikazuje, s katerimi obštudijskimi dejavnostmi se ukvarjajo študentke in študenti na prvi stopnji, grafikon 2 pa enako za študentke in študente na drugi stopnji študija. Pri obeh vprašanjih je bilo možnih več odgovorov. Na prvi stopnji je zanimivo predvsem to, da imajo študentje 3. letnika ob študiju nekoliko več dejavnosti kot študentje 4. letnika. Povprečno število dejavnosti pri študentkah in študentih 3. letnika ter dodatnega leta je 2,3, za študentke in študente 4. letnika pa 2,0. Skupno povprečje dejavnosti ob študiju je 2,2. Le 1,9 % anketirancev ob študiju ne dela nič, 32,3 % je dejavnih vsaj še na enem področju, 31,7 % na dveh področjih, 21,7 % na treh, 7,5 % na štirih in po 2,5 % na petih ali celo šestih področjih.

Grafikon 1: Obštudijske dejavnosti študentov prve stopnje.

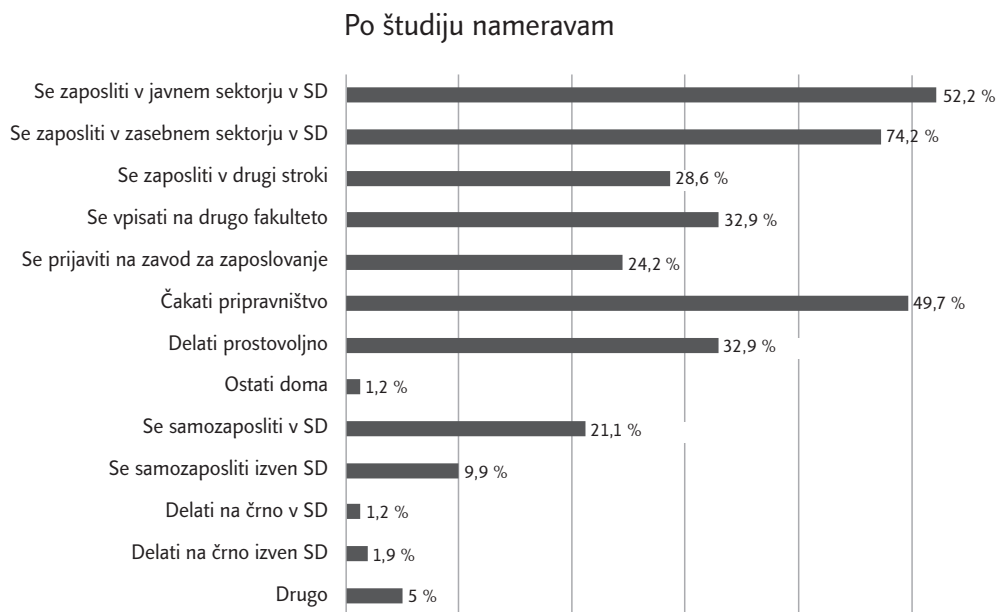

Grafikon 2: Obštudijske dejavnosti študentov druge stopnje.

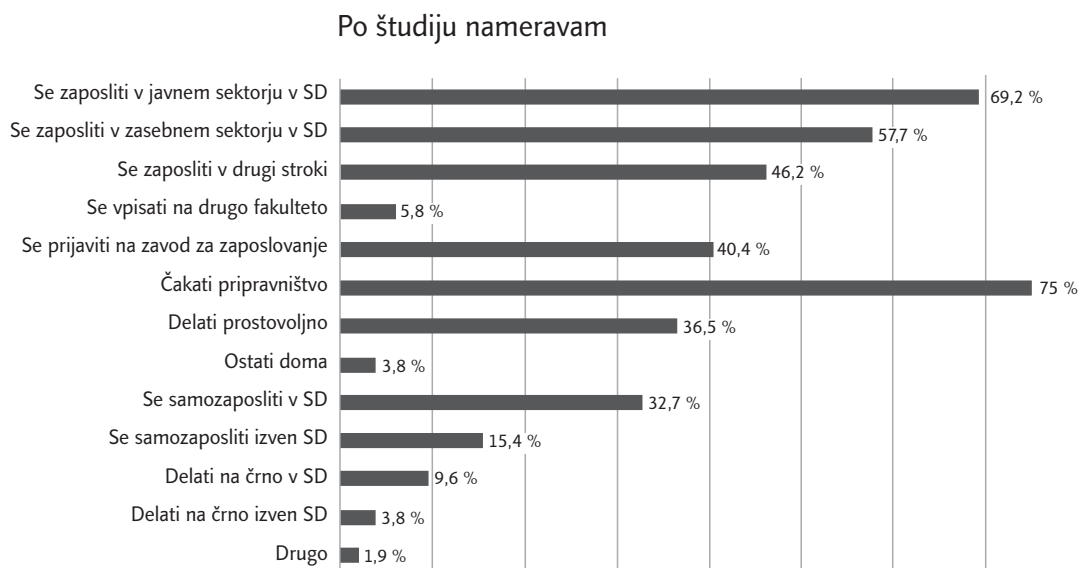

Na drugi stopnji pa imajo študentje dodatnega leta v povprečju nekoliko več dejavnosti kot študentje 1. letnika, vendar ne veliko. V dodatnem letu ni nikogar, ki ne bi delal nič, večji odstotek pa je takih, ki delajo samo eno stvar, in veliko manjši odstotek tistih, ki imajo dve dejavnosti. Odstotek tistih, ki imajo 3 ali 4 dejavnosti, je nekoliko večji, odstotek tistih, ki imajo 5 dejavnosti, pa nekoliko manjši, vendar je odstotek tistih, ki imajo šest dejavnosti, pri študentkah in študentih dodatnega leta spet večji. Povprečno število dejavnosti pri študentkah in študentih 1. letnika je 2,76, za študentke in študente dodatnega leta pa 2,93. Skupno povprečje dejavnosti ob študiju znaša kar 2,81, torej ima vsak poleg študija skoraj tri dejavnosti. Le 1,9 % anketirancev ob študiju ne dela nič, 17,3 % je dejavnih vsaj še na enem področju, 26,9 % na dveh področjih, 25 % na treh, kar 15,4 % na štirih, 7,7 % na petih in 5,8 % celo na šestih področjih.

Grafikon 3: Kaj nameravajo študentje prve stopnje po študiju.

Grafikon 4: Kaj nameravajo študentje druge stopnje po študiju.

Grafikon 3 prikazuje, kaj nameravajo študentke in študente prve stopnje po študiju, enako prikazuje grafikon 4 za študentke in študente druge stopnje. Tudi tukaj je bilo pri obeh vprašanih možnih več odgovorov. Iz odgovorov lahko sklepamo, kaj bi študentje med drugim storili po diplomiranju na prvi oz. drugi stopnji. Na koncu sem prejel nekaj pomembnih sporočil, in sicer, da je na FSD treba omejiti vpis, a s tem se ne strinjam, saj je vpis že omejen, v socialnem varstvu je zmeraj manj zaposlenih, čeprav je povpraševanje po socialnovarstvenih storitvah vedno večje. Potrebna sta predvsem odprava prepovedi zaposlovanja v javnem sektorju in boljši prehod iz izobraževanja v zaposlitev za socialne delavke in delavce ter tudi omejitev zaposlovanja drugih poklicev v socialnem varstvu oziroma boljša oblika prekvalifikacije tistih, ki so se izobraževali v drugih strokah in so zaposleni v socialnem varstvu.

Dobil sem tudi sporočilo, da je treba preoblikovati predmetnik, vendar brez konkretnega predloga. Še en predlog je ta, da bi se morali moduli med seboj bolj povezati, da bi bilo med njimi omogočeno tudi prehajanje.

Naslednjih nekaj opazk je bilo o tem, da je kljub zelo dobri ureditvi prakse na fakulteti te še vedno premalo in da je preveč odvisna od mentorja na učni bazi in da bi bilo treba narediti selekcijo učnih baz. Veliko je tudi takšnih, ki menijo, da je treba spremeniti sistem in omogočiti zaposlovanje, in takšnih, ki na prihodnost gledajo precej pesimistično, drugi pa pravijo, da je kljub temu treba ostati optimističen. Nekateri tudi menijo, da se študentje premalokrat vprašajo o lastnih kompetencah in se jih premalokrat zavedajo. Vse to so teme, ki bi jih bilo vredno še dodatno raziskati. Prejel sem tudi sporočilo, da so za boljše delo potrebna dodatna izobraževanja. Prav tako pa sporočilo, da je potreba po socialnih storitvah velika in da bi morali urediti zaposlovanje na tem področju. Pomembno se mi zdi tudi sporočilo, da je v urbanih okoljih socialnega dela veliko več in je tudi bolj urejeno kot na ruralnih področjih, in s tem se seveda strinjam. V ruralnih okoljih je treba še veliko storiti, da bodo socialno varstvo in socialne storitve bolj dosegljivi tudi prebivalcem.

Sklepi

Približno 60 % študentk in študentov FSD je s pridobljenim teoretskim znanjem zadovoljnih in manj kot 10 % nezadovoljnih.

Na drugi stopnji je v primerjavi s prvo večji odstotek študentk in študentov, ki s prakso niso zadovoljni, je pa tudi večji odstotek tistih, ki so s prakso zelo zadovoljni. Povprečne ocene zadovoljstva pa so skoraj enake.

Študentke in študenti so s pridobljenimi kompetencami na učnih bazah v povprečju zadovoljni.

V splošnem se študentje prve stopnje najbolj usposobljene počutijo za delo na področju varstva otrok in na področju vzgoje in izobraževanja, študentje druge stopnje pa za področje nediskriminacije, partnerskih odnosov in prav tako varstva otrok.

Študentke in študenti se počutijo najbolj usposobljeni za delo na tistem področju socialnega varstva, za katerega modul oz. program obiskujejo.

Glede na kompetence, ki naj bi jih pridobili na programu druge stopnje socialno delo, se študentje (ne glede na to, kateri program v resnici obiskujejo) počutijo najbolj usposobljene za kritično refleksijo, najmanj pa za poznavanje in razumevanje osnovnih pedagoško-andragoških zakonitosti, zlasti z vidika svetovalnega dela in uporabe pravnih postopkov.

Glede na kompetence, ki naj bi jih pridobili na programu socialno delo s starimi ljudmi, se študentje (ne glede na to, kateri program v resnici obiskujejo) počutijo najbolj usposobljene za poznavanje odnosa sodobne družbe do starih ljudi, najmanj pa za raziskovanje v socialnem delu s starimi ljudmi.

Glede na kompetence, ki naj bi jih študentje pridobili na programu socialno delo z družino, se študentje (ne glede na to, kateri program v resnici obiskujejo) počutijo najbolj usposobljene v spretnostih komuniciranja, najmanj pa za sposobnost za delovanje v mednarodnem in pluralnem strokovnem okolju.

Glede na kompetence, ki naj bi jih študentje pridobili na programu duševno zdravje v skupnosti, se anketiranci čutijo na splošno najmanj usposobljene v primerjavi z drugimi področji. Najbolj se počutijo usposobljeni za prepoznavanje svojih predsodkov in za refleksijo o njih, najmanj pa za mednarodno znanstveno in praktično sodelovanje.

Glede predvidenih kompetenc programa socialno vključevanje in pravičnost na področjih hendikepa, etničnosti in spola svojo usposobljenost študentke in študenti ocenjujejo približno z enakimi ocenami. Najbolje ocenjujejo svojo sposobnost za razumevanje (ne)strpnosti, predsodkov, konstrukcije drugega, tujosti, socialne distance, reproduciranja neenakih možnosti in nasilja, najmanj pa znanje in metode o socialnem vključevanju ter pluralizaciji programov in storitev v socialnem varstvu.

Študentke in študentje programa socialno delo z družino enako kot študentke in študentje programa socialno delo s starimi ljudmi najboljše ocenjujejo kompetence, ki naj bi jih pridobili na svojem programu.

Veliko študentk in študentov ob študiju dela prek študentskega servisa v kakem drugem poklicu in zelo malo jih dela prav na področju socialnega dela.

Kar polovica se jih prostovoljno ukvarja s socialnim delom, veliko pa se jih tudi vsakodnevno ukvarja s športom.

Na drugi stopnji študija je tudi veliko takih, ki se redno udeležujejo neobveznih projektov na Fakulteti za socialno delo.

Zelo malo študentov ob študiju ne dela ničesar in zelo malo jih redno dela v socialnem varstvu.

Na prvi stopnji je tudi zelo malo študentov, ki so aktivni člani študentskih organizacij ali društev, in zelo malo jih organizira projekte, namenjene dodatnemu izobraževanju študentov Fakultete za socialno delo.

Zelo malo študentov na obeh stopnjah tudi dela v drugih študentskih organizacijah zunaj Fakultete za socialno delo (na drugi stopnji celo nobeden).

Skupno povprečje dejavnosti ob študiju za študentke in študente prve stopnje je 2,2, za študentke in študente druge stopnje pa kar 2,8.

Največ študentk in študentov namerava po študiju čakati pripravništvo in se zaposliti v javnem ali zasebnem sektorju.

Predlogi

Predlagam, da samoooceno kompetenc študentk in študentov fakulteta izvaja kontinuirano. Mogoče bi bilo dobro narediti tudi raziskavo med 1. in 2. letnikom prve stopnje študija. S tem bi bil še bolj razviden napredek študentov do pridobitve izobrazbe.

V raziskavi je ostalo tudi še veliko neodgovorjenih vprašanj. Predvsem bi bilo treba na fakulteti raziskati in izboljšati področja, kjer so anketiranci svojo usposobljenost ocenjevali s povprečnimi ocenami, nižjimi od 3. Ta področja so: izboljševanje institucionalnih praks na konkretnem področju socialnega dela; poznavanje sociologije v socialnem delu in sposobnost za uporabe te vede v socialnem delu; poznavanje antropologije v socialnem delu in sposobnost za uporabo te vede v socialnem delu; občutek usposobljenosti za delo na področju materialne ogroženosti (nezaposlenost, socialna izključenost in strategije zmanjševanja socialne izključenosti, revščina in brezdomstvo); občutek usposobljenosti za delo na področju socialnega vključevanja (programi za neodvisno življenje oseb s posebnimi potrebami, vključevanje oseb po prestani zaporni kazni, vključevanje oseb po drugi obliki obravnave); občutek usposobljenosti za delo na področju duševnega zdravja (zasvojenosti in omame, težave z duševnim zdravjem, odklonsko vedenje); občutek usposobljenosti za delo na področju zdravstva (socialno delo v bolnišnicah in drugih zdravstvenih ustanovah) ter poznavanje pedagogike v socialnem delu in sposobnost za uporabe te vede v socialnem delu.

Raziskati in izboljšati bi bilo treba tudi poznavanje in razumevanje osnovnih pedagoško-andragoških zakonitosti, zlasti z vidika svetovalnega dela; znanje uporabe pravnih postopkov; sposobnost za kritično presojo sodobnih teorij in obstoječih praks duševnega zdravja v skupnosti; potrebne spretnosti za avtonomno strokovno skupnostno delo z ljudmi s težavami z duševnim zdravjem; sposobnost izpeljati praktični inovativni projekt; sposobnost za pisanje znanstvenega besedila ter usposobljenost za mednarodno znanstveno in praktično sodelovanje.

Študentom je treba tudi omogočiti, da med študijem prek študentskih servisov opravljajo delo v lastni stroki, saj bi tako izboljšali svoj materialni položaj in seveda usposobljenost, kajti tako bi se lahko bolj preizkušali v praksi. Zdajšnji odstotek tistih, ki delajo prek študentskih servisov v socialnem varstvu, je zanemarljiv, jih pa veliko dela prostovoljno in so poleg tega prisiljeni delati prek študentskega servisa v drugi stroki, da lahko čez leto normalno preživijo in da so manj odvisni od staršev ali pa starše celo preživljajo.

Študentje bi se morali bolj angažirati za delo na lastnih projektih, saj je odstotek tistih, ki organizirajo različne projekte za namen dodatne usposobljenosti študentov socialnega dela oziroma kakršnekoli druge projekte, zelo majhen. Čeprav imajo v povprečju študentje na prvi stopnji ob študiju še 2,2 dejavnosti in na drugi stopnji 2,8, mislim, da bi lahko bili študentje še nekoliko aktivnejši.

Raziskava kaže, da zelo veliko študentov namerava čakati na pripravništvo, čeprav že dobri dve leti ni bilo razpisa. Nujno je, da se študentje bojujemo za ureditev tega področja, da bomo imeli možnosti za boljši prehod iz izobraževanja v zaposlitev. Veliko študentov se tudi namerava zaposliti v javnem sektorju, potrebe po novih zaposlitvah so velike, organizacije so preobremenjene, po Zakonu za uravnoteženje javnih financ (2012) pa še zmeraj velja prepoved zaposlovanja, zato je nujno, da se ta odpravi.

Nujno je potrebna tudi boljša ureditev kadra, ki se zaposluje na področju socialnega varstva, in sicer tako, da bodo tisti z izobrazbo iz socialnega dela dobili prednost pred drugimi izobrazbami, saj imamo na centrih za socialno delo zaposlene tudi ljudi drugih družboslovnih ved in tudi ljudi, ki so na primer končali biotehniško ali pa fakulteto za šport. Potrebni so torej odprava prepovedi zaposlovanja v javnem sektorju in boljši prehod iz izobraževanja v zaposlitev za socialne delavce in delavce ter omejitev zaposlovanja drugih poklicev v socialnem varstvu oziroma boljša oblika prekvalifikacije tistih, ki so se izobraževali v drugih strokah in so zaposleni v socialnem varstvu.

Viri

- Bezenšek, J. (2007), Nekateri sociološki vidiki (potrebnih) načrtovanih sprememb v izobraževanju za 21. stoletje ter njihovih (ne)slutenih posledic. V: Vovk Korže, A., Vihar, N. (ur.), *Priložnosti v izobraževanju z bolonjsko reformo v Sloveniji*. Maribor: Filozofska fakulteta (8–17).
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008), *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Eurostat (2015). Your key to European statistics. Dostopno na: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home> (4. 6. 2015).
- Fakulteta za socialno delo (2014), *Letno poročilo 2014: poslovno poročilo s poročilom o kakovosti, računovodsko poročilo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Jesih, I. (2013), Študentski vidik kakovosti v visokem šolstvu. V: Vitez, T. (ur.), *Bolonja po Bolonji: popotnica ob 10-letnici prenove študijskih programov v Sloveniji*. Ljubljana: Študentska organizacija Slovenije: Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (39–40).
- Kristl, J. (2013), Dodiplomski študij – izobraževanje v družbi znanja in izzivi prihodnosti. V: Vitez, T. (ur.), *Bolonja po Bolonji: popotnica ob 10-letnici prenove študijskih programov v Sloveniji*. Ljubljana: Študentska organizacija Slovenije: Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (18–21).
- Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: načrtovanje raziskave*. Študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mikulec, B., Regvar, B. (2014), *Kvalifikacijska struktura na področju socialnega varstva*. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Rode, N., Rihter, L., Kobal, B. (2006), Uvajanje sistema evalvacije v socialnem varstvu. *Socialno delo*, 45, 1/2: 1–7.
- Svetlik, I., Kristl, J., Širok, M., Komljenovič, J. (2012), *Bolonjska prenova po ljubljansko: proces prenove študijskih programov na Univerzi v Ljubljani*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- Zakon za uravnoteženje javnih financ (2012). *Ur. l. RS*, št. 40/2012 z dne 30. 5. 2012. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2012-01-1700> (30. 3. 2015).